

TC
ÇANAKKALE ONSEKİZMART
ÜNİVERSİTESİ

TARİH ANA-BİLİM DAİRE
BAŞKANLIĞI

ÇANAKKALE
SAVAŞLARINDA
ÇANAKKALE'NİN
SOSYO-EKONOMİK
YAPISI

SUNULAN:

Yrd.Doç.Dr.Muhammed ERAT

HAZIRLAYAN:

Onur TANRIVERDİ

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH 4

000209023

ÇANAKKALE

2004

ÖNSÖZ

Tarihte bir çok kez adı geçen ve tarihte bir çok döneme ev sahipliği yapmış olan Çanakkale,

bugünde üzerine yüklenmiş olan önem ve ehemmiyeti taşımakla beraber tarihi dönemlere bir açık müze göreviyle ışık tutacak kadar önemli bir geçmişe sahip konumdadır. MÖ. 2000 de kurulmuş olan Çanakkale bir çok kez isim değiştirmiş ve günümüzdeki ismini ve halini almıştır. Çanakkale'nin bilinen ilk ismi Dardanelia olarak tarih sayfalarında yer almıştır. Çanakkale tarihi dönemlerde bir geçiş noktası olmuş bir çok kavim ve uygarlık bu bölgeye hakim olabilmek için mücadele vermiş, kimi zaman dünya'ya medeniyetin yayıldığı bir nokta olmuş büyük medeniyet merkezlerine, kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle yani boğazların Avrupa ve Asya arasında bir geçiş noktası oluşu Çanakkale'nin istilalara uğramasına neden olmuştur. Bölge hakimiyeti demek Avrupa ve Asya arasındaki geçişleri hakimiyet altına alınmış ayrıca boğazlar üzerindeki hem deniz hem de kara yolu ticaretini kontrol altında tutmak için büyük önem arz ediyordu.

Tarihte Çanakkale'nin ev sahipliği yaptığı dönemlere bakıldığında MÖ dönemde bölgede kurulmuş şehir devletleri görülmektedir. Bunların en önemlilerinden bir tanesi Truva şehridir. Truva'ya bakıldığında şehrin bir çok kez istilaya uğradığını ve yeniden kurulmuş olduğunu görüyoruz. Boğazların hakimiyeti için Asya ve Avrupa kavimleri arasında sürekli mücadele olduğunu görüyoruz. Yapılan Truva savaşlarının nedenlerinin başında da bu sebepler görülmektedir. Bölgeye Perslerin hakim olduğunu daha sonra İskender'in hakim olduğunu görüyoruz. Helenizm kültürünün Asya'ya geçiş noktası olmuştur. Daha sonra bu bölgede Roma kültürünün hakim olduğunu görmekteyiz. Roma kültür ve medeniyeti bölgede günümüze kadar yansımış olan eserlerden anlamaktayız. Daha sonra Osmanlının bölgede hakimiyet kurmuş olduğunu görüyoruz. Çanakkale'nin ele geçirilmesinin ardından Osmanlı döneminde pilot bölge olmuş ve rumeliye geçişte kullanılmıştır. Çanakkalede 1915 te yaşanan mücadelede tarihteki yerini almış. 1. Dünya savaşında olayların seyrinin değişmesinde ve Türklüğün gücünün yeniden yükselişe geçmesinde bir sembol olmuş ve ışık noktası olmuştur.

Bu araştırma sırasında kendi yüksek öğrenimimde gerçekleştiği Çanakkale'yi ve tarihteki yerini ve önemini daha iyi kavrama olanağına sahip oldum. Çanakkale'de doğan mücadele ruhu bugünde hala Türk milletinin içinde bir heyecan ve duygu yoğunluğu oluşturmakta, yeniden doğuşa, elindeki küçük imkanlarla insanların neler yapabileceğine ve dönemin en güçlü devletlerini burada tarihe gömerek önemli olanın güç değil inanmak olduğunu görüyoruz. Bu araştırmayı yaparken bir çok kaynak olmasına rağmen benim ilgilendiğim konuda gerekli bilgi kaynağını bulamadım. Bu hem Türk tarihine hemde Çanakkale şehrinin tanıtımına büyük zarar vermektedir. En kısa sürede Çanakkale ile ilgili kaynakların bir araya toplanması gerekmektedir.

İÇİNDEKİLER

- 1.) Çanakkale'nin tarihine genel bir bakış.....1-2
- 2.) Çanakkale de yaşamış olan uygarlıklar.....3
- 3.) Çanakkale'nin coğrafi yapısı ve iklimsel özellikleri.....4
- 4.) Çanakkale'de savaş döneminde halkın sosyal yapısı.....5-7

5.) Ekonomik ve ticari yapı.....	7-8
6.) İdari yapı.....	8
7.) Nüfus yayılışı ve nüfus durumu.....	9
8.) Çanakkale’de Eğitim ve askeri kurumlar.....	9-10
9.) Çanakkale zaferinin sosyo-ekonomik sonuçları.....	10

ÇANAKKALE TARİHİNE GENEL BAKIŞ

Çanakkale bulunduğu yer ve coğrafya nedeniyle tarihsel birçok döneme ev sahipliği yapmış olan tarihi MÖ önceki devirlere dayanan eski bir yerleşim yeridir. Bununla beraber şehrin bulunduğu bölgede bir çok uygarlık ve medeniyet bu yere gelerek burada yüzyıllarca hüküm sürmüşlerdir. Çanakkale bulunduğu coğrafya nedeniyle ve boğazların etkisiyle tarihte bir çok kez istilaya uğramış bu coğrafyayı ele geçirmek için büyük mücadeleler yaşanmıştır. Şehrin kuruluşunun MÖ.2000 li yıllara dayandığı bilinmektedir. Bilinen tarihe göre veya tarih kaynaklarından edindiğimiz bilgilerle yola çıktığımızda tarihin bize gösterdiği yolda Çanakkale şehrinin uğrak bir yerleşim yeri olduğunu ve boğazlar üzerinde bulunduğu için geçiş noktası olması nedeniyle tarihte yaşanmış önemli olaylara bire bir şahitlik yapmış ve tarihe ışık tutacak önemli kaynaklar ortaya koymuştur.

Çanakkale’nin bilinen ilk ismi Dardanelia’dır. Bu isim MÖ.1000’li yıllara ait olup önemli tarihçi Herodot’un eserlerinde ve çizdiği haritalarda görülmektedir. İskender’in Granyküs savaşında yaptığı MÖ.334 tarihindeki haritalarda şehrin ismi Dardanelia olarak görülür. Ünlü tarihçi Herodot’un eserlerinde Çanakkale’nin bulunduğu bölgeden ve şehrin kuruluşundan bahsetmektedir. Şehrin Çanakkale ismini alması ise Osmanlılar

döneminde bulunduğu coğrafi yapı nedeniyle bu ismi aldığı bilinmektedir. Şehrin bulunduğu yer itibariyle çanak şeklinde olduğu ve boğazın en korunaklı yerine kurulduğunu görmekteyiz.(1) Romalılar ve Bizans döneminde de büyük bir önem arz eden Çanakkale bu dönemlerde de Dardanel olarak anılmıştır. Tarihte Çanakkale'nin büyük medeniyetlere ve kültürlere ev sahipliğinden bahsetmiştik. Çanakkale'de tarihte bakıldığında büyük savaşların yaşandığını büyük mücadelelerin olduğunu görüyoruz. Truva Çanakkale'nin tarihsel geçmişinde büyük öneme sahip şehirlerinden birisidir. Truva şehri kimi zamanlarda dünya medeniyetine ışık tutabilecek

.....1.) Abduurahman
Güzel, Çanakkale,ÇOMÜ,S:67,Çanakkale,1996

-1-

kadar gelişmiştir. Çanakkale sadece yakın tarih içinde değil MÖ. Dönemlerle ilgilide tarihi aydınlatmakta ve günümüze kadar ayakta kalabilen eserlerle bölgede yaşamış veya varlık sürdürmüş medeniyetler hakkında geniş bilgiler verme olanağına sahiptir. Tarihsel açıdan bölge açık bir müze görevi görmektedir.

TARİHİ DEVİRLERDE ÇANAKKALE

Tarih öncesi dönem: Çanakkale ili konumu nedeniyle, Asya ve Avrupa kültür ve medeniyetleri arasında kalması nedeniyle bir çok kültürün etkisi altına girmiş bölge sürekli el değiştirmesi nedeniyle bir mozaik yapısını elde etmiştir. Bölgede yazılı tarih öncesi dönemlerden başlayarak, yüzyıllar boyunca Anadolu ve Balkanlar, daha geniş olarak ele alındığında da Ortadoğu ile Güney Doğu Avrupa kültürleri arasında birleştirici ya da ayırıcı bir öge olarak önemini korumuştur. Tarihi, Asya ve Avrupa kavimlerinin boğazlar üzerinden geçen münasebetlerine ve İstanbul'un tarihine sıkı sıkıya bağlıdır. İstanbul'sık sık saldırılara mağruz kalması Çanakkale'de de etkisini göstermiştir. Tarihi ve kültürel varlıklarımızın az olmasının sebeplerinden biriside budur. Tarih boyunca süren akınlar olanı yıkmış, yapılmayıda önlemiştir. Bunun en güzel örneği Truva şehrinin yedi kez yıkılıp yeniden yapılmasıdır. Yapılan kazılarda alt katlara inildikçe geçmiş dönemler hakkında bilgiler edinilmektedir. Ancak Osmanlı hakimiyetinin yerleşmesinden sonra bir takım eserler yapılabilmıştır. Buna örnek olarak Osmanlı döneminde boğazın karşılıklı en dar yerlerine yapılmış olan Kilitbahir ve Çimenlik kaleleridir.Bunun dışında külliyeler, hamamlar vb.. Osmanlı yapılarına rastlanmaktadır.(2)

İlk Tunç çağı sonrasında Troya 2'den sonra Orta tunç ve son Tunç çağları boyunca, Çanakkale bölgesinde yerleşme sayısı az olmuştur. Demir çağa değin Avrupa ve Asya kültürleri benzerlik göstermemektedir. Boğazın iki yakasında farklı kültürler yaşamıştır.

.....
2)Uluğ İğdemir,Çanakkale savaşları,TTK,Sy:78-83,ANKARA,1990.

-2-

ÇANAKKALE'DE HAKİM OLAN UYGARLIKLAR

Çanakkale tarihin ilk dönemleri ile yerleşmenin başlaması nedeniyle Çanakkale ilk yerleşme ve ilk şehir örneklerine sahiptir. Tarihin ilk zamanlarında Çanakkale'de şehirlerin kurulduğunu ve bölgenin işlek bir noktada olması nedeniyle sürekli istilaya uğramıştır. Truva şehri buna en büyük örneği teşkil eder. Ayrıca Truva Çanakkale'de kurulan en büyük ve en güçlü şehirlerindedir. Batı Anadolu'da kurulan şehirlerin en güçlülerinden biri olmuştur. Bölge'ye MÖ.4000-2000 gelen Trakların istilası yaşanmıştır. Muhtelif dalgalar halinde boğazlar üzerinden karşıya geçerek Avrupa'ya yayılmışlardır. MÖ.1150'de Doğu Avrupa'dan gelen dorlar Yunanistan'ı istila etmişler buna dayanamayan Akalar Batı Anadolu'ya göç etmişler bunların bir kısmı Çanakkale'ye gelerek yerleşmişlerdir. Daha sonra Friklerin Boğazlardan geçerken bu bölgeyi istila ettikleri görülmektedir. MÖ.700-500'de İskitlerin bölgeyi ele geçirmişlerdir. MÖ.513-475 Persler bölgeyi istila etmişlerdir. MÖ.400 On Binlerin geçişi çanakkale savaşları Truva savaşı yaşanmıştır. MÖ.168'de bölgeye Romalılar hakim oldular. MS.376-487'de Gotların boğazlardan geçerek Anadolu'ya akınlar düzenlemişlerdir. MS.378-559 Hun akınları olmuştur. MS.540 Rus akınları olmuştur.(3) Bölge bir çok defa değişik ırklar tarafından kısa süreli olarak istilalara uğramıştır. Roma'dan sonra Bizans'ın bölgeye hakim olduğunu görmekteyiz. 1. Murat döneminde Osmanlı ilk kez Gelibolu'ya geçerek burayı kontrol altına alabilmiştir. Daha sonra İstanbul kısıpaca alınmıştır hem karadan hem de denizden. Bu dönemden itibaren Çanakkale ve boğazlar bölgesi uzun bir dönemde Türk egemenliğine tabi olacaktır. Bu 1915 yılında yaşanan Çanakkale savaşları ile daha da önem kazanacak Türklerin Çanakkale için verdikleri mücadele tarih sayfalarında geniş bir şekilde yer alacaktır.

.....
3) İsmail Kayabalı, Çanakkale,sy:104,İSTANBUL,1991.

-3-

ÇANAKKALE'NİN COĞAFİ YAPISI VE İKLİM ÖZELLİKLERİ

Çanakkale Türkiye'nin en batı ucunda ter alan, Anadolu'nun kuzey batısında kurulmuş olan bir yerleşim yeridir. Bulunduğu coğrafya önemli geçiş noktalarından birisidir ve önemli ticaret yolları üzerinde yer alması nedeniyle tarih boyunca önemini kaybetmemiştir. Boğazlar üzerinde kurulmuştur. Boğaz trafiğinin hakimiyet noktalarından önemli bir durak niteliği taşımaktadır. Çanakkale kurulduğu zemine bakıldığında korunaklı ve boğazı paralel olarak görmekte düz bir ova üzerine kurulmuştur. Haritadan bakıldığında bir çanağı andırmaktadır. Güneyinde ise Kaz dağları uzanmaktadır. Asya ve Avrupa arasında boğazın her iki yakasının

birbirine en yakın gözüken iki tarafına kurulmuştur.

İklim özelliklerine bakıldığında il farklı iklimsel özellikler göstermektedir. Marmara denizi ile Ege denizini birbirine bağlayan bu orta bölgede genel olarak Akdeniz iklimi hakim durumdadır. Ancak Akdeniz bölgesi ikliminden farklı olarak Balkanlar üzerinden gelen hava dalgalarıyla bölgede kış döneminde soğuk zanaclar yaşanmaktadır. Zaman zaman esen kuzey rüzgarları ısının düşmesine neden olur. Çanakkale'nin iç kesimlerinde ise yazları sıcak, kışların soğuk geçtiği karasal iklim egemendir. Ayrıca kışın genelde etkili olan Lodos rüzgarı da fırtına oluşmasına neden olmakta ve bölgeye yağış getirmektedir. Merkez ilçede yıllık sıcaklık ortalaması 15.4 derece olup en sıcak aylar temmuz ve ağustos, en soğuk aylar ise ocak ve şubat aylarıdır. Yıllık yağış ortalaması 590.5mm.'dir. Merkez ilçede yılın 102.6 günü açık 130.8 günü kapalı geriye kalan zamanlarda ise bulutlu bir hava görülmektedir. İl orman bakımından ortalamaya göre zengindir. Kaz dağlarının il alanına girdiği bölgelerde ve kuru dağlarında meşelikler göze çarpmaktadır. Bazı kesimlerde kızılbaş, karabaş, yer yerde çam türlerine rastlanır. Çanakkale bitki örtüsü açısından geniş bir yelpazeye sahiptir.(4)

.....
4)Fahir Armoğlu, 19.yy Siyasi Tarihi,TTK,sy:141-152.ANKAR.1997.

-4-

ÇANAKKALEDE SAVAŞ ÖNCESİNDE VE SAVAŞ SIRASINDA SOSYAL YAPISI VE YAŞAYIŞI

HALKIN

Savaş ve göçler 1950'lere kadar bölge hayatının şekillenmesinde en büyük etkiyi göstermiştir. Çanakkale'de Türk nüfuzu uzun yıllar Rum ve Ermenilerle bir arada yaşamış, Türkler tarım, azınlıklar ise Zanaat ve ticaretle uğraşmışlardır. Belli bir kaynaşma olsa bile her kesim kendi gelenek, değer ve törelerini korumuştur.

Çanakkale savaşı döneminde halkın büyük bir kesimi Türklere oluşmakta ve milli düşüncelerin geliştiği o dönemde halk canla başla karşıdan gelecek olan saldırıya karşı birlik oluşturmaya başlamış ve milli düşünce ile savaşa bire bir katılmışlar ve bölgede mevzilenen ve vatanını korumak için savaşan Türk askeri ile işgale karşı büyük bir tepki göstermişlerdir. Halk birlik oluşturarak savaş hazırlıklarına başlamış ve savaşa karşı ve herhangi bir işgale karşı sığınaklar oluşturulmuş ve Türk askerinin ihtiyaçlarının karşılanması için Çanakkale bir merkez haline getirilmiştir.

Balkan savaşları sırasında da tehlike altında bulunan Çanakkale bu dönemde de burada yaşayan Rum ve Ermenilerin casusluk faaliyetlerini engellemek amacıyla bölgede bulunan güvenlik güçleri tarafından güvenlik önlemleri alınmıştır. Bununla beraber savaş sırasında okullar ve idari binalar askeri ve geri kuvveti niteliğe dönüştürülmüştür. Sivil halkın savaştan zarar görmemesi için gerekli önlemler alınmaya çalışılmış savaş sırasında da halk

güvenli bölgelere nakledilmiş yani bir göç durumu ortaya çıkmıştır.(5) Çanakkale bu dönemde göç verdiği gibi savaşla birlikte ortaya göç alma durumu da çıkmıştır. Türk halkı Osmanlı'nın bir çok yerinden gelerek Çanakkale muharebelerine destek vermek amacıyla seferber olmuş Türk halkının gözünde Çanakkale bir odak noktası olmuş insanlar cepheden gelen haberlere büyük ilgi göstermişlerdir. Çanakkale Osmanlı'nın merkezine giden yolda bir kapı görevini üstlenmiştir.

5)

-5-

Türk halkının bölge de tarım ve hayvancılık ile uğraştığını ayrıca boğazlarda balıkçılık mesleğini de icra ettikleri görülmektedir. Çanakkale'de yaşayan Türkler bölgeye Anadolu'nun içlerinden gelerek buraya yerleşmiş olan Yörüklerden meydana gelmekteydi. Halk genelde şehir dışında Yörük hayatı sürmekte çiftçilikle uğraşmaktaydı. Kimi zaman Anadolu'nun belli bölgelerinden Türkler bölgeye getirilerek yerleştirilmişlerdir. Ticaret yapacak bilgi deneyimleri olamadığından ve sermaye yokluğundan halkın bir kısmı İstanbul'a göç etmiş idi. Türk halkının kırsal bölgeden şehre gidişi göç oluşması şehirdeki farklı yapıyı da değiştirmiştir. İnanç ve ulusal kökenlerin ortaklığına karşı, hayat şekillerindeki farklılık toplum ilişkilerinde kopukluk oluşmasına neden olmuştur. Nüfus hareketliliği sonunda yerli- göçmen kopukluğu ortadan kalkmıştır. Bu durum halkın yaşama şeklini ve geleneklerini de etkilemiştir.

Türk halkının giyim ve kuşamına bakıldığında yörenin halklarının çeşitliliği bu konuda da etkisini göstermiştir. Kadın başlıklarında Türkmen- Yörük özelliği görülmekte ve İslami giyim tarzı söz konusu idi. Erkek giyiminde özellikler daha belirgindir. Geleneksel Yörük giyim tarzı görülmekte idi. Modern giyim tarzı da görülmekte bu genelde memurluk ve ticaretle uğraşan kesimde yaygın olarak görülmekte idi.

Bölgede ki kültür çeşitliliği değişik kültürlerden insanların bir arada yaşamaları yemek ve mutfak alanında da bir zenginliğin oluşumunu sağlamıştır. Değişik ve yöreye özgü yemek çeşitleri bulunmaktadır.

Evlenme ile ilgili geleneklerde ise evlenme çağına gelen kızlar ve erkekler erkek tarafının kız aramaya başlaması ve kız görmesiyle başlar. Büyüklerin o dönemde araya girmesiyle Türk örf ve adetlerine göre evlendirme gerçekleşir. Bu dönemde Türkler kendinden olmayanlara yani Çanakkale'de yaşayan Rum ve Ermenilere kız verilmez ama kız alınabilirdi. Bu geçmişten gelen bir Türk geleneği olarak görülmektedir.(6)

6)

-6-

Geleneksel el sanatlarının bu dönemde yaygın olduğu görülmektedir. Dokumacılık, sepet, çorap örücülüğü, saraçlık, ve çarık yapımı ildeki en yaygın el sanatlarıdır. Başlıca

dokuma türleri halı ve kilimdir. Dokumacılık vb... el sanatlarında kadınların sosyal yaşamlarına ışık tutmuş oluyoruz. Şehirde ulaşım at arabaları tarafından yani faytonlarca sağlanmakta idi.(7)

Çanakkale’de mimari yapıya bakıldığında o dönemde Osmanlı Türk yapı sisteminin ve şeklinin olduğu görülmektedir. Yapılar genelde ahşap ve taş yapılardan meydana gelmektedir. Çanakkale’nin önemli mimari yapılarından birisi de Şehrin merkezinde yapılmış olan ve dönemi yansıtan saat kulesidir.

Yöresel halk edebiyatında da halkın farklı oluşumu etkisini göstermiştir. Çanakkale’nin yerel halk edebiyatı verilen eserlere bakıldığında zengin bir yapıyı göstermektedir. Hikayeler, maniler ve rivayetler bol miktarda görülür. Özellikle Çanakkale savaşları sırasında önemli edebiyat eserleri oluşmuş ve Çanakkale üzerine hikayeler yazılmıştır.(8)

EKONOMİK VE TİCARİ YAPI

Çanakkale ili bulunduğu coğrafya nedeniyle önemli ticaret yolları üzerinde bulunması ve stratejik yapısıyla ekonomik ve ticari açıdan boğazlarında etkisiyle büyük bir potansiyel ortaya koymaktadır. Şehirde ticaret ve zanaat ile genelde yabancı ve azınlıkta bulunan unsurlar yer almakta idi. Kara yolu ticareti ve deniz üzerinde taşımacılık gibi alanlarda ayrıca şehir ticaretinde yabancı unsurları görüyoruz. Boğazlarda yapılan ticaretten şehre büyük gelir sağlanamamaktaydı. Çanakkale geçmişten bu güne kadar ve 20.yy’da da ticaretin gelişmiş olarak görüldüğü yerlerdendir. Çanakkale üzerinde bir çok ticaret kolonisi bulunmakta idi.

7)

8)

-7-

Nüfusun büyük bölümü kıyı şeridinde ve boğazın her iki yakasında yoğunlaşmıştı. İç kesimlerde tarım ile uğraşılırken şehirde ticaret gelişmiş durumdaydı. Ayrıca balıkçılık önemli geçim kaynaklarından. 19.yy’ın sonları ve 20.yy’ın başlarındaki Osmanlı da yaşanan çalkantılar önemli göç hareketlerine yol açmıştır. Çanakkale savaşlarında ve 1.dünya savaşı bölge ekonomisinin gerilemesinde büyük bir etki yaratmıştır. Boğazlar tüm gemilere kapatılmış ticaret sekteye uğramıştır. Şehirde yaşanan göç hareketleri de ekonomik dengelerde sorunlara yol açmıştır. Şehirde sanayi anlamında herhangi bir ilerleme olmamıştır. Sadece kurulan tezgahlarda el yapımı mallar üretilmiştir. Şehirde tarım alanlarının ve otlakların yaygın ve zengin olmasına rağmen savaş döneminde tarım ve hayvancılık gerilemiş tüm kaynaklar savaş için tüketilmiştir.

ÇANAKKALE’DE İDARİ YAPI

Çanakkale bölgesi o dönemde Gelibolu ile birlikte bir sancak görünümünde idi. Çanakkale sancağı Biga, Ezine, Bayramiç, Ayvalık, Eceabat'tan oluşmaktaydı. Sancağın başında sancak beyi bulunmaktaydı. Çanakkale Osmanlı tarafından ele geçirilmesinin ardından sancak olmuş ve Rumeli'ye yapılan seferlerde geçiş noktası olmuş, bir üs olarak Osmanlı tarafından kullanılmıştır. Bulunduğu stratejik bölge nedeniyle Çanakkale Osmanlı için önemli bir yer olmuştur. Çanakkale 20.yy'da belediyesi olan ve gayet düzenli bir şehir yapısına sahip bir yerleşim yeri görünümündedir. Çanakkale'de askeri ve idari işlerin yürütüldüğü hükümet binası bulunmakta ve diğer kurumların ve memurlukların bulunduğunu görüyoruz. Şehirdeki yapının korunması ve oluşan kültür mozaiği içinde her milletin sorunlarıyla ilgilenilmiştir. Yargı sorunlarının giderilmesi için Çanakkale'de yargıç görevini üstlenen kadı bulunmakta ve görevi anlaşmazlıkları gidermekti. İdari yapının amacı bölgenin sukünetini ve intizamını sağlamaktı. İdari yapı merkeze bağlı konumdaydı ve savaş döneminde merkezden gelen emirlerle şehir idaresi ve yönetimi büyük önem kazanmıştır.(9)

9)

-8-

NÜFUS YAYILIŞI VE NÜFUS DURUMU

Cumhuriyetten önce yapılan nüfus sayımında 1917 sayımına göre sancağa bağlı yerler dahilinde Çanakkale nüfusunun 70 bin civarında olduğu kaynaklarda geçmektedir. Bölgede yaşanan savaşlar nedeniyle büyük bir göç hareketi ortaya çıkmış bu nedenle bölge nüfusunda büyük bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde Çanakkale'de doğurganlık oranında düşüş yaşanmış bu düşüş Kurtuluş savaşı sonrasına kadar böyle devam etmiştir. Çanakkale'de yaşayan nüfusun büyük bölümünü kısıl kesimde yaşayan Türklerin oluşturduğunu ve diğer kısmını da burada azınlıkların oluşturduğu görülür. 1915 yılında ve sonrasındaki dönemde bu bölgeye yapılan askeri yığınak nedeniyle asker nüfusu artmış sivil nüfusu da azalmıştır. Bölge de 100 bin civarında Türk askeri bulunmakta ayrıca diğer düşman kuvvetlerinin de bu rakama yakın olduğu ve büyük bir yoğunluğun yaşandığı görülür. Nüfusun büyük bölümü tarımla uğraşırken diğer kısmı da tacaret ve zanaatla uğraşmakta idi.

Bölgeye savaş sonrasında geri gelerek yerleşen Türk nüfusunun hakim olduğu ve buraya devlet eliyle halkın başka bölgelerden getirilerek yerleştirildiği görülür. Cumhuriyetten sonra yapılan mübadele ile burada yaşayan azınlıkların büyük bölümü Yunanistan'a veya İstanbul'a göç etmiştir.(10)

ÇANAKKALE'DE EĞİTİM VE ASKERİ KURUMLAR

Çanakkale'de ilk dereceli ve orta dereceli eğitim kurumları yer almakta ve eğitim-öğretim mekteplerinde ve mesleki okullarda yapılmaktaydı. Mesleki eğitim veren kurumlar vardı bunlar çıraklık ve ustalık gibi bölümlerden oluşmaktaydı. Halk genelde tarımla uğraştığı için

eğitim derecesi ilkokul düzeyindedir. Halk cahil kalmış okuma yazma bilmeyen birçok kişi vardı. Kızlar okula gönderilmemektedir. Okullarda ders verenler genelde halkın arasından yaşlı, okuma yazma bilenler arsından seçilmekteydi.

10)

-9-

Askeri kurumlara bakıldığında şehrin güvenliğini sağlamak amacıyla karakollar bulunmakta ve jandarmalarla güvenlik sağlanmaktaydı. Ayrıca şehrin stratejik yapısı nedeniyle birde garnizon bulunmakta bu garnizon savaş döneminde Çanakkale'nin savunulmasında büyük katkılar sağlamıştır. Savaş döneminde şehir bir askeri s haline gelmiş bir çok devlet binası savaş yıllarında kullanılmıştır. Boğazların ve Çanakkale şehrinin korunması sadece karadan değil denizden de sağlanmıştır.

ÇANAKKALE ZAFERİ'NİN SOSYO-EKONOMİK SONUÇLARI

anakkale harekatı boyunca İngiltere ve Fransa'nın Gelibolu yarımadasında yarım milyondan fazla büyük bir kuvveti tutmak zorunda kalmaları ve bunun yüzde ellisini kaybetmiş olmaları nedeniyle diğer cephelere kuvvet ayırmalarını etkilemiş ve savaşın seyri değişmiştir. anakkale Boğazı'nın aşılamaması Rusya'ya yardımın gitmesini engellemiş Rusya da Bolşevik ihtilali gerçekleşmiştir. anakkale'de kazanılan bu zaferle çökmekte olan Osmanlı devleti yeniden prestij kazanmış kötü imajı silinmiştir. Bu zafer savaşın 2 yıl daha uzamasına neden olmuştur. Kazanılan bu zaferle batının büyük ekonomilerle giriştiği savaştan Türkler galip çıkarak tüm Dünyaya yeniden bir mesaj verilmiş Emperyalizme karşı mücadelede Çanakkale bir timsal olmuştur. Kurtuluş savaşında Türk milletini sırtlayan M. Kemal bir nder gibi Türk milletinin bağımsızlık savaşında Çanakkale'de gösterdiği başarılarla Türklerin geleceğini çizmiştir. Türk halkının içinde yeniden bir ışığın doğmasına sebep olan Çanakkale savaşları milli bilincin gelişmesinde ve Türklüğün makus kaderini değiştirerek bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında bir başlangıç niteliğindedir. Bu zafer Türk halkının ortak malıdır. Mondros Mütarekesi'nin ardından Çanakkale ve boğazlar Yunan işgaline uğramış Kurtuluş savaşının ardından yeniden Türk hakimiyetine girmiştir. anakkale savaşları bölgenin sosyo- ekonomik yapısında büyük değişikliklere neden olmuştur. Cumhuriyetten sonra Çanakkale il olmuştur.(11)

11)

-10-

BİBLİYOGRAFYA

Abdurrahman Güzel, Çanakkale, ÇOMÜ, Çanakkale, 1996

Ramazan Eren, Çanakkale savaşları 'nın mana ve ehemmiyeti, İSTANBUL, 1999.

İhsan İlgaz, Çanakkale savaşları 1915, Kùltür ve Turizm Bakanlığı yayınları, ANKARA, 1982.

Fahir Armoğlu, 19. yùzyıl Siyasi Tarihi, TTK, ANKARA, 1997.

Bernad Lewis, Modern Tùrkiye 'nin Doğuşu, TTK, ANKARA, 1997.

İsmail Kayabalı, Çanakkale, İSTANBUL, 1991.

Ahmet Altıntaş, Belgelerle Çanakkale Savaşları, ÇANAKKALE, 1997.

Uluğ İğdemir, Çanakkale savaşları, TTK, ANKARA, 1990.

İbrahim Artunç, 1915 Çanakkale Savaşları, İSTANBUL, 1992.

Tùrk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 5.cilt, 3.kitap